

Дячук Людмила,
студентка IV курсу факультету дошкільної та корекційної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Дячук Павло,
викладач кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Перфільєва Людмила,
доцент кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ САМООЦІНКИ

Психологічною наукою доведено, що для кожного етапу онтогенетичного розвитку дитини властивий свій вид провідної діяльності. Провідна діяльність є найбільш раціональним способом індивідуального забезпечення «саморозвитку» особистості, її залучення до культурних надбань людства. Ця діяльність є спільною діяльністю дитини і дорослого, це і забезпечує розвиток дитячої особистості. Упродовж онтогенетичного розвитку відбуваються якісні зміни у діяльності індивіда. Розвиток діяльності з психологічного боку уявляється як безперервний процес виникнення якісних змін її структурних компонентів, зумовлених задоволенням актуальних потреб особистості, формуванням більш прогресивних мотиваційно-емоційних, пізнавальних, цілеутворювальних, операційних, вольових та інших процесів.

Ці зміни відбуваються протягом усіх етапів онтогенезу. Якісні зміни дитячої діяльності визначаються формуванням психічних процесів і, що найбільш суттєво, спільною діяльністю дитини з дорослими, передусім тому, що безпосередньо у діяльності дорослий збагачує дитину суспільним досвідом і ця діяльність регулюється словом. Все зазначене вище, щодо психологічної теорії діяльності є суттєвим для теоретичного обґрунтування проблеми організації навчальної діяльності дітей шестирічного віку.

Основною характерною рисою шкільного навчання є те, що із вступом до школи дитина починає здійснювати суспільно значущу та суспільно оцінювану діяльність – навчальну, діяльність, і це ставить її у зовсім нову позицію по відношенню до всіх оточуючих. Через виконання нової діяльності, через нову позицію визначаються усі інші відносини дитини з дорослими і однолітками, у сім'ї та поза школою, ставлення до себе та самооцінка. В цьому полягає найважливіша функція шкільного навчання, функція формування особистості.

Нажаль доводиться констатувати, що значення дидактики, її функцій у формуванні особистості часто недооцінюється, тенденція до здійснення суспільно значущої та суспільно оцінюючої діяльності, яка є у дитини до моменту вступу до школи, не підтримується.

Саме тому, що дидактична діяльність суспільна за змістом і формою здійснення, вона – провідна у молодшому шкільному віці, тобто у період її формування.

Одним із аспектів особистісного розвитку є становлення самооцінки, яка регулює поведінку і діяльність людини. Успіх або неуспіх у діяльності залежить не тільки від умінь і здібностей виконавця, не тільки від везіння і сприятливих зовнішніх обставин, але і значною мірою від того, як людина оцінює свої шанси на успіх.

Турбуючись про розвиток інтелектуальних здібностей дитини, її знань та умінь, не можна ігнорувати реальність самооцінки дитини, через яку заломлюються усі прагнення учителя. Через цей «самооцінний» фільтр дитина проціджує всі впливи на неї зовнішнього світу, відбираючи головним чином ті, які відповідають її уявленням про себе і свої

МОЖЛИВОСТІ.

В основі такого психологічного утворення, як самооцінка учня, лежить розвиток його здатності до рефлексії власної діяльності. З метою «матеріалізації» рефлексивних процесів у експериментах А.Захарової та Т. Андрущенко було введено своєрідний опорний засіб – особливий зошит, у якому діти регулярно оцінювали свою роботу на уроці, тобто визначали міру засвоєності дидактичних дій з матеріалом, особливості власної роботи, складності при виконанні певних завдань. Це дозволило виявити психолого-педагогічні умови формування прогностичної й ретроспективної самооцінки.

Важливими умовами формування адекватної самооцінки є ситуація порівнювання досягнень дитини з її ж попередніми досягненнями або порівнювання дітей з однаковими інтелектуальними можливостями, але різними особистісними характеристиками (організованість, уважність, дисциплінованість) [1].

Самооцінка функціонує у двох формах – як базова, або загальна, і як парціальна, або конкретна. Перша часто ототожнюється з самоповагою, самосприйняттям, оскільки її змістом є переживання власної цінності або нікчемності, тобто глобальне позитивне чи негативне ставлення до всього, що входить у сферу «Я». Конкретна ж самооцінка адресована будь-яким частковим виявам учинків, дій, якостей, можливостей. Саме про конкретну самооцінку можна говорити як про більш чи менш адекватну, стійку, диференційовану, усвідомлену, рефлексивну. Ці властивості бурхливо розвиваються протягом усього шкільного життя. Втім, як підтверджують дані теоретико-експериментальних досліджень, вузловим моментом у становленні самооцінки є молодший шкільний вік, оскільки у цей віковий період відбуваються кардинальні зміни всіх її структурних компонентів, форм, видів, показників, більш зрілими стають рівневі репрезентації, удосконалюється діяльність самооцінювання. До кінця молодшого шкільного віку самооцінка нерідко виступає домінуючим мотивом поведінки і діяльності [2].

Основними джерелами становлення цієї особистісної підструктури є оцінка результатів своєї діяльності самою дитиною, а також порівняння себе з іншими. Крім того, важливим чинником на перших етапах розвитку здатності до самооцінювання є оцінні судження інших людей, значущих для дитини. Тому, коли малюк приходить до школи, оцінна діяльність авторитетної для неї особи – вчителя, а також сама особистість педагога значною мірою визначають подальший розвиток його самооцінки як важливої особистісної інстанції. При цьому слід враховувати дві дуже важливі, на нашу думку, речі:

- самооцінка – структура динамічна і на початку шкільного життя зберігає досить високу пластичність;
- базова самооцінка – фундамент для розвитку конкретної самооцінки.

Ці моменти мають стати відправними пунктами у роботі вчителя з дітьми шестилітнього віку, який одним із завдань своєї взаємодії з учнями вбачає розвиток у них адекватної здорової самооцінки, яка є поєднанням спокійної впевненості в собі з помірно самокритичністю.

Для дітей із заниженою самооцінкою надзвичайно важливо повірити у власні сили. А тому завдання вчителя полягає в тому, щоб підтримати таких учнів, не знижуючи вимогливості до них. Спостереження показують, що таких учнів слід викликати до дошки читати, писати, розв'язувати задачі тоді, коли учитель упевнений в їх успіху, щоб виробити у них впевненість; щоденно стимулювати їх самостійність, для чого давати завдання, які поступово ускладнюються; підкреслювати перед класом найменші успіхи. Ситуації, в яких дитина переживає радість успіху при виконанні складного завдання, допомагає таким дітям подолати невпевненість у собі. Якщо ж учні розгублювались від невдач, учитель показував їм, що він вірить в них, чекає від них успіхів у навчанні. Користуючись авторитетом у школярів, учителі експериментальних класів так впливали на думку класу, щоб діти й у відстаючих учнів із заниженою самооцінкою помічали досягнення, успіхи, просування вперед.

Найчастіше діти із завищеною самооцінкою належать до числа тих, хто прийшов у перший клас, вже вміючи рахувати, писати, переповідати прочитане. Тому, як правило, вони претендують на особливе становище у класі, з установкою на позитивну оцінку з боку вчителя. Спільною рисою учнів із завищеною самооцінкою виступає достатньо високий рівень інтелектуального розвитку, поєднаний з такими характерологічними властивостями, як честолюбство, впевненість у собі.

Оцінюючи відповіді таких учнів, вчителі експериментальних класів намагались оцінювати не стільки їх здібності, скільки затрачену працю.

Щоб попередити появу зазнайства, учитель, відзначивши позитивне у відповіді учня, обов'язково наголошував на наявних недоліках. Ставлення до такого учня визначалося його теперішніми, а не бажаними успіхами.

Якщо загальна самооцінка дитини деформована або її благополуччю щось загрожує, то включаються могутні захисні механізми, що діють на несвідомому рівні.

Таким чином, можна стверджувати, що становлення у дітей шестирічного віку самооцінки з оптимальним набором показників потребує включення у навчально-виховний процес умов, що адекватні їх психологічній природі, орієнтованих на розвиток у дитини потреби в оцінці себе і діяльності самооцінювання. До таких умов можна віднести:

1. Готовність учителя до безоцінного сприйняття дитини.
2. Допустима міра втручання вчителя у процес становлення самооцінки учня.
3. Оптимальна модель поведінки вчителя, яка ґрунтується на довірі, емпатії, відкритості у взаєминах з дітьми.
4. Розвиток у школярів умінь порівнювати себе з самим собою і здатності розраховувати свої сили і можливості у різних життєвих ситуаціях.
5. Організація взаємин у дитячому середовищі на засадах взаємодопомоги, довіри, доброзичливого і відкритого спілкування.

Список використаних джерел

1. Захарова, А. В. Особенности формирования оценки и самооценки в младшем школьном возрасте / А. В. Захарова, Т. Ю. Андрущенко // Новые исследования в психологии. – 1981. – № 2. – С. 72 – 74.
2. Полякова, Т. В. Пізнай себе: система ігор, спрямованих на формування адекватної самооцінки у дітей молодшого шкільного віку / Т. В. Полякова // Розкажіть онуку. – 2010. – № 10. – С. 63 – 66.